

TARİŞ ZEYTİN ve ZEYTİNYAĞI TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİĞİ FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ve ÜRETİCİ MEMNUNİYETİNİN BELİRLENMESİ: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ *

Önder KENDİRLİOĞLU ¹

Renan TUNALIOĞLU ²

Özet

Aydın ilinde üreticilerin önemli gelir kaynaklarından biri zeytinciliktir. Aydınlı üreticilerin zeytin ve zeytinyağını değerlendirmelerinde, ulusal ve uluslar arası zeytincilik piyasasında rekabet etmelerinde en önemli güç ise kuşkusuz TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin varlığıdır.

TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Birliği'nin Ege bölgesinde altı ilde sahip olduğu 33 birim kooperatifin 13 adedi Aydın'da bulunmaktadır. Bu nedenle araştırmada çalışma alanı olarak Aydın merkez ve ilçeleri TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı kooperatifleri seçilmiştir.

Bu araştırma ile üye üreticilerin TARİŞ'ten memnuniyetleri ve yöre zeytinciliğinin geliştirilmesi için TARİŞ'ten beklentileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Birliği'ne bağlı, Aydın ilinde bulunan 13 kooperatife üye üreticilerin toplam sayılarının, birim kooperatife üye üretici sayılarına oranlanması ile belirlenen 100 kişi ile yüz yüze görüşülerek anket yapılmıştır. Anketler sonucunda üreticilerin TARİŞ'e yağa işlemek üzere verdikleri yağlık zeytin miktarları ve yağ satma oranları, TARİŞ'in sağladığı teknik eğitim ve girdi yardımlarından yararlanma olanakları vb. değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde TARİŞ'in faaliyet raporlarından elde edilen veriler son dört sezon ortalaması değerlendirilerek; kooperatife ortak olan üretici sayısındaki değişimler, Birliğin kalitelerine göre zeytinyağı alım miktar ve oranları, personel giderleri vb işletme yapısındaki değişim incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: TARİŞ, Üretici, Memnuniyet, Zeytinyağı, Aydın

* Bu çalışma Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından 13/12/2007 tarihinde kabul edilen Yüksek Lisans Tez çalışmasıdır.

¹ Ziraat Yüksek Mühendisi, Tarım Kredi Kooperatifi, Mihalgazi, Eskişehir
onder_kendirlioglu@yahoo.com,

² Yrd. Doç.Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, AYDIN, rtunalioglu@adu.edu.tr

ASSESSMENT OF THE ACTIVITIES OF TARİŞ OLIVE AND OLIVE OIL AGRICULTURAL SALES COOPERATIVES AND DETERMINATION OF PRODUCER SATISFACTION: THE CASE OF AYDIN PROVINCE

Abstract

Olive cultivation is one of the most important income sources in Aydın. In the olive oil evaluation done by producers in Aydın, TARİŞ olive and olive oil agricultural sales cooperative union is the most important power in both in national and international olive market.

In the survey, the centre of Aydın and central towns were chosen as workplaces TARİŞ has 33 unit cooperatives in six cities and 13 of them are in Aydın.

This research is included in two parts. One of the part is a survey with olive oil producer, other is TARİŞ's active reports.

In this survey the main aim is to find out the expectations from TARİŞ to improve the region's olive trade and the satisfactions of the members of producers. In the survey, a questionnaire was done among 100 people who were determined according to the ratio of total members of the 13 cooperatives to the members of the unit cooperatives.

When data collected from TARİŞ activity reports assessed, it is observed that as the number of members increase, the amount of product delivery increases as well.

Key Words: TARİŞ, Producer, Satisfaction, Olive Oil, Aydın

1. Giriş

Aydın, zeytin ağacı varlığı ve zeytin üretimi ile Türkiye'nin en önemli zeytin üreticisi illerinden biridir. Ayrıca zeytincilik de Aydın'da önemli tarımsal üretim faaliyetlerinden biri ve geçim kaynağıdır.

Zeytin üretimi genetik özellikleri nedeniyle bir yıl çok bir yıl az ürün verme eğilimindedir. Zeytin üreticileri bir yandan bu eğilimi kültürel işlemlerle azaltmaya çalışmakta bir yandan ürettikleri zeytinden kaliteli zeytin ve yağ elde ederek kârlı bir üretimi hedeflemektedirler. Bu hedefe ulaşmada en büyük desteğin birlik olmaları ile mümkün olabileceği bilinmektedir (Tunalıoğlu, Karahocagil, 2006). Bu nedenle Ege Bölgesi'nin en büyük üretici örgütü olan TARİŞ Aydın ili için ayrı bir önem taşımaktadır. TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatiflerinin zeytin üreticilerine üretimden işlemeye ve

pazarlamaya dek olan süreçte desteklemesi yöre zeytinciliğinin kalkınmasını ve yaşam standartlarının artırılmasını sağlamaktadır. Bu da ancak TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatiflerinin varlığının devamı ve etkin çalışması ile mümkün olabilmektedir.

Bu araştırmada üreticilerle yüz yüze yapılan anketlerle üreticilerin Birlik ile ilgili memnuniyetlerinin ölçülmesi ve beklentilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca Birliğin araştırma kapsamındaki kooperatif faaliyetlerinin değerlendirilmesine de çalışılmıştır.

2. Materyal Yöntem

2.1. Materyal

Araştırmanın materyalleri başlıca iki kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısım materyalleri bizzat bire bir görüşme ile TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri'ne üye ortak üreticilerden seçilen yüz kişi ile yapılan anketler oluşturmuştur.

İkinci kısım materyalleri ise TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne ait Aydın'da mevcut 13 birim kooperatif yöneticilerinden, Birliğin olağan genel kurul raporlarından, genel muhasebe kayıtlarından elde edilen bilgiler oluşturmuştur.

Ayrıca özel sektör kuruluşlarının araştırma konusu ile ilgili kayıt, belge, raporlarından ve daha önce konu ile ilgili yapılmış çalışmalar ile tez, sempozyum, kongre, bildiriler ve ilgili kitaplardan da yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

2.2.1. Araştırma Alanının Seçiminde İzlenen Yöntem

Aydın ilinde TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatiflerinin biri il merkezinde diğer 12'si ilçelerde olmak üzere toplam 13 birim kooperatifin tamamını araştırma kapsamına alınmıştır. Bu kooperatifler: Aydın (Merkez), Kuşadası, Ortaklar, Söke, Erbeyli, Germencik, Horsunlu, Sultanhisar, Bozdoğan, Dalama, Çine, Koçarlı, Köşk'tür.

2.2.2. Üreticilerin Seçiminde İzlenen Yöntem

Örnek seçimi için söz konusu 13 kooperatife ortak üreticiler popülasyonunun tamamını oluşturmuştur. Hangi kooperatiften kaç kişi ile anket yapılacağı, il'deki kooperatiflere ortak üreticilerin birim kooperatiflere üye olan ortak üretici sayılarına oranlanması ile yüz olarak belirlenmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1 Aydın İli TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

TARİŞ, Ege Bölgesinden aldığı zeytinyağların yaklaşık %25'ini mevcut 13 kooperatifi vasıtasıyla Aydın ilinden almaktadır. Aydın Balıkesir'den sonra TARİŞ'in zeytinyağı alımlarında ikinci söz sahibi il'dir.

Aydın'da TARİŞ'e üye ortak sayısı son dört sezondan bu yana inişli - çıkışlı bir seyir göstermesine rağmen son sezonda 9195 kişi olmuştur. Bir yandan ortak sayısındaki değişim, diğer yandan var-yok yılı nedeniyle Birliğe teslim edilen ürün miktarında farklılıklar olmuştur. Çünkü ortaklar bazı yıllar taahhütleri dışındaki zeytinyağlarını kooperatife değil tüccara vermektedirler. Oysa ortak sayısının ve dolayısı ile alımları artması ile TARİŞ'in ortaklarına yaptığı üretim girdi desteğini arttırmakta, üreticilerin maliyetini düşürmekte ve kooperatif-ortak ilişkisinin artmasında etkili olmaktadır (TARİŞ. 2003, 2004, 2005, 2006).

Üreticilerle yapılan anketler ve TARİŞ yöneticileri yapılan sözlü görüşmelerden; kooperatiflerin üreticilere en çok yaprak gübresi, zeytin fidanı, kostik olmak üzere başlıca üç kalemde girdi yardımı yaptığı tespit edilmiştir.

Diğer yandan Aydın'da TARİŞ gelirlerinin %91'ini yağ satışları, %10'nunu yem satışları, %9'unu da pirina satışları oluştururken, giderlerin %50'sini personel, %34'ünü amortismanlar, %16'sını diğer giderlerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

3.2. Aydın İlinde Üreticilerin TARİŞ İle İlgili Memnuniyetlerinin Değerlendirilmesi

3.2.1. Ortakların Yönetimsel Memnuniyet Düzeyi

Aydın ili TARİŞ ortakları ile yapılan anket sonuçlarına göre; üretici ortakların ilçelerindeki TARİŞ'i mesleki faaliyetleri dışında da genelde ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. Ortaklar, TARİŞ'in yönetim kurulu üyeleri, teknik ve idari personelinden memnun olup, Zeytinyağı Birliği'nin ayrılma sonrasında daha verimli çalıştığını düşünmektedirler (Çizelge 3.2.1).

Çizelge 3.2.1: Yönetimsel memnuniyet

1:Hiç, 2:Nadiren (çok az), 3:Ara sıra (bazen), 4:Genellikle, 5:Her zaman	Ortalama	Standart. Sapma
İlçenizdeki TARİŞ merkezini ziyaret eder misiniz?	3,990	1,105
İlçenizdeki TARİŞ merkezi sizlerle toplantı yapar mı?	3,570	1,21
İlçenizdeki TARİŞ yönetim kurulu üyelerinden memnun musunuz?	3,870	0,917
İlçenizdeki TARİŞ'te çalışan idari personelin ilgisinden memnun musunuz?	3,990	1,030
İlçenizdeki TARİŞ'te çalışan teknik personele güvenir misiniz?	4,090	0,986
İlçenizdeki TARİŞ'in "Zeytinyağı Birliğinin" ayrılmasından sonra daha verimli çalıştığını ya da size daha çok faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?	3,860	1,092
Genel olarak TARİŞ'in yönetim ve idaresinden memnun musunuz?	3,880	1,122
Genel (n=100)	3,893	1,062

3.2.2 Ortakların Kültürel İşlemler ve Ürün İşleme Konusundaki Memnuniyet Düzeyi

Ortakların çoğu TARİŞ'in zeytinyağı randımanını yeterli ve güvenilir bulurken, pirinanın TARİŞ'te sıkma ücreti olarak bırakılmasından da memnundurlar. Üretici ortaklar, TARİŞ'in üreticiye gübreleme, sulama, budama, hasat vb konularında verdiği teknik ve finansal desteği orta derecede memnuniyetle karşılamaktadırlar. Ortaklar yağlık zeytinlerin hasat sonrasında işletmeye çuval veya kasalarda taşınmasında TARİŞ'in desteğini alamadıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 3.2.2).

Çizelge 3.2.2: Teknik Destek Memnuniyeti

1:Hiç, 2:Nadiren (çok az), 3:Ara sıra (bazen), 4:Genellikle, 5:Her zaman	Ortalama	Standart. Sapma
TARİŞ üreticiyi çeşit seçimi ve fidan temini konusunda teknik olarak desteklemektedir.	2,600	1,247
Üreticiyi çeşit seçimi ve fidan temininde finansal olarak desteklemektedir.	2,480	1,301
Toprak ve yaprak analizi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.	2,950	1,266
Toprak ve yaprak analizi konusunda üreticiyi finansal olarak desteklemektedir.	2,620	1,316
Gübreleme konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.	3,030	1,359
Gübreleme konusunda üreticiyi finansal olarak desteklemektedir.	3,060	1,301
Sulama konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.	2,970	1,359
Sulama konusunda üreticiyi finansal olarak desteklemektedir.	3,410	1,349
İlaçlama konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.	3,140	1,387
İlaçlama konusunda üreticiyi finansal olarak desteklemektedir.	2,770	1,490
Budama konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemekte ve eğitmektedir.	3,850	1,359
Hasat konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.	3,700	1,176
Genel teknik konularda üreticiyi desteklemektedir.	3,000	2,480
Üreticinin yağlık zeytinini işletmeye, çuval veya kasalarda taşınmasında desteklemektedir.	1,341	1,605
Yağlık zeytini bekletmeden sıkılmaktadır.	4,070	0,977
TARİŞ'in zeytinyağı randımanı yeterli ve güvenilirdir.	4,230	1,072
TARİŞ'te pirina sıkma ücreti olarak bırakılmalıdır.	4,010	1,337
TARİŞ zeytini yağa işleme konusunda üreticiyi desteklemektedir.	4,010	2,840
Genel (n=100)	3,488	3,271

3.2.3 Ortakların Pazarlama ve Satışla İlgili Memnuniyet Düzeyleri

Üretici ortaklar TARİŞ'in zeytinyağı işleme tesislerinde yağlık zeytinlerin hak yağ veya ücret karşılığı olarak sıkılması arasında bir fark olmadığını ve her iki sıkma şekline de memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat ortaklar, TARİŞ'in verdiği zeytinyağı fiyatından memnun olmalarına rağmen ödeme zamanından orta derecede memnundurlar. Ortaklar zeytinyağı verim ve işleme sisteminden memnun iken zeytinyağının pazarlanması ve satışı konularında TARİŞ'in faaliyetlerinden orta düzeyde memnundurlar. Ortakların TARİŞ'in kâr paylarını dağıtmamasından dolayı ise memnuniyetsizlik tespit edilmiştir (Çizelge 3.2.3).

Çizelge 3.2.3:Pazarlama ve Satışla İlgili Memnuniyet

1:Hiç, 2:Nadiren (çok az), 3:Ara sıra (bazen), 4:Genellikle, 5:Her zaman	Ortalama	Standart Sapma
TARİŞ'in yağlık zeytinimi hak yağ olarak sıkmasından memnunum.	4,113	1,079
Yağlık zeytinimi ücret karşılığında sıkmasından memnunum.	4,505	0,779
Zeytinyağımı uygun fiyattan satıyorum.	4,206	0,957
Sattığım zeytinyağının ücretini zamanında ödemektedir.	3,649	1,144
Kâr paylarımı zamanında ve yeterli dağıtıyor.	1,153	1,023
Zeytinyağı randımanından memnunum	4,216	1,686
Zeytinyağını pazarlama ve satış konularında bizleri desteklemektedir.	3,113	1,707
Genel (n=100)	4,337	4,351

3.2.4 Ortakların TARİŞ'ten Beklentileri

Araştırma sonucunda üretici ortaklar, TARİŞ'in kendileri ile toplantı yapma sıklığı ve nakit para yardım talebi ile ilgili yargıya orta düzeyde beklentide olduklarını ifade etmişlerdir. Ortaklar teknik konularda eğitim ve zeytinliklerin sigortalanması ile zeytinyağı işletmelerinin doğrudan hissedarı olmalı yargılarında ise yüksek beklenti içinde olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 3.2.4).

Çizelge 3.2.4: Ortakların TARİŞ'ten beklentileri

1:Hiç, 2:Nadiren (çok az), 3:Ara sıra (bazen), 4:Genellikle, 5:Her zaman	Ortalama	Standart Sapma
TARİŞ bizlerle sık sık toplantı yapmalı.	3,588	1,519
Teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli.	3,784	1,301
Kültürel işlerimiz için bize nakit para yardımı yapmalı	3,196	1,559
Zeytinliklerimizi sigortalamalı	3,755	1,233
Üreticiler TARİŞ'in fabrikalarının doğrudan hissedarı olmalı.	3,732	1,263
Genel (n=100)	3,610	1,393

4.SONUÇ

TARİŞ'in Aydın ili merkez ve 12 ilçesinde var olan 13 birim kooperatifinin ortak sayısı bugün itibarı ile 9195 adettir. Ortak sayısı son dört üretim sezonunda azalma eğilimindedir. Kooperatif yöneticilerinden

elde edilen bilgilere göre azalışın sebepleri yaşlılık, üretimi genç nesillere devretme, ortaklıktan çıkarılma ve zeytinyağı fiyatlarının yıllar içinde artıp azalması ile üretime gereken ilginin azalmasıdır.

Bilinen en önemli gerçek, TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Birliği'nin gücünü ortaklarından aldığıdır. Oysa TARİŞ'in ortak sayısındaki bu dalgalanmalar zeytinyağı alımlarını olumsuz etkilemektedir. Çünkü araştırmada ortak sayısı ile ürün teslim etme arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Nitekim var-yok yılları iki dönem karşılaştırıldığında son iki üretim döneminde zeytinyağı alımlarının ortalama %19'luk bir azalma eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır.

TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifinin Aydın ilçeleri içerisinde Ortaklar ilçesinde %25 ile en fazla ortak alımı yapan, ağaç varlığının en fazla olduğu Çine ilçesinde ise %31 ile en fazla ortak dışı alım yapan kooperatifler olduğu anlaşılmıştır (TARİŞ, 2006a).

Diğer yandan incelemenin yapıldığı son dört sezon ortalaması dikkate alındığında, Aydın'da Birliğin aldığı toplam zeytinyağlarının %45'nin kendi ortaklarından temin edildiği görülmektedir. TARİŞ'in toplam alımlar içindeki kendi ortaklarından alınan yağların özellikle de yok yıllarında azalmasının nedeni olarak üreticilerin zeytinyağlarını ---TARİŞ'e göre daha iyi fiyat verdiği ve erken peşin ödeme yaptığı için--- tüccara satmasından kaynaklanmaktadır. Yine dönemler incelendiğinde; TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı Birliği'nin 13 birim kooperatifinin tamamının ayrılmadan sonra yani 2005 yılında, 2002-2003-2004 üç yıllık döneme göre daha az kâr ettiği tespit edilmiştir.

TARİŞ'in ürünleri alıp işlemesi sırasında söz konusu maliyetlerin zeytinin yok yıllarında yüksek olduğunu görülmüştür. Bunun yanında ortaklara hem girdi masraflarını azaltmaya yönelik hem de elde edilen ürünün verimini arttırmak için TARİŞ tarafından verilen desteklerin var-yok yıllarında üreticiler tarafından farklı değerlendirildiği tespit edilmiştir. Üretici ortaklar yok yıllarında bu destekle verilen gübre vb. girdileri başka üretim faaliyetlerinde kullanmaktadırlar. Bu durumun periyodisite eğilimi gösteren zeytin ağacını ve ürününü olumsuz etkilediğini önemle belirtmek gerekmektedir.

Üreticilerin TARİŞ'ten memnuniyetleri incelendiğinde, TARİŞ'i sahiplenerek ziyaret ettikleri, teknik ve idari personelin ilgisinden, genel olarak da yönetimden memnun oldukları ve Zeytinyağı Birliği'nin ayrılma kararını onayladıkları belirlenmiştir.

Diğer yandan üreticiler üretim aşamasında TARİŞ'in çeşit seçimi ve fidan temini gibi yetiştiricilik, toprak ve yaprak analizi konularında daha

fazla bilgilendirilmeyi bekledikleri, desteklerden nakdi olarak yararlanmak istemektedirler. Bunun yanında işleme sürecinde zeytinin bekletmeden işlenmesi ve pirinanın sıkma ücreti olarak Birlikte kalması konusunda herhangi bir şikâyetlerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Üreticiler, TARİŞ'in zeytini yağa işleme ücretlerinden, zeytinyağı alım fiyatlarından pazarlama ve satış faaliyetlerinden memnundurlar.

Üreticiler küçük ölçekli (ağaç sayısı 0-500 adet), orta ölçekli (ağaç sayısı 501-1000 adet), büyük ölçekli (ağaç sayısı 1001 ve daha fazla) işletmeler olarak gruplandırıldığı; küçük ölçekli işletmelerin TARİŞ'in teknik destek yardımını yeterli bulmadıkları, orta ve büyük ölçekli işletmelerin ise yeterli buldukları görülmüştür. Ayrıca küçük ölçekli işletmeler TARİŞ'ten yetiştiricilik faaliyetleri için daha fazla desteğe ihtiyaç duyarken, orta ve büyük ölçekli işletmeler için bu konu onlar kadar sorun olmamaktadır.

KAYNAKLAR

- TARİŞ. 2003. 2002/2003 Yılı Olağan Genel Kurul Raporu, İzmir.
TARİŞ. 2004. 2003/2004 Yılı Olağan Genel Kurul Raporu, İzmir.
TARİŞ. 2005. 2004/2005 Yılı Olağan Genel Kurul Raporu, İzmir.
TARİŞ. 2006. 2005/2006 Yılı Olağan Genel Kurul Raporu, İzmir.
TARİŞ. 2006. Zeytin ve Zeytinyağı Birliği Muhasebe Kayıtları, İzmir.
Tunalıoğlu, R.; Karahocagil, P. 2006. Sofralık Zeytin, Zeytin ve Pirinac Yağı Üretim Tahmin-2005/2006. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.